

Dzīvības kultūras ietekme uz Latvijas demogrāfiju. (Pr. Aivars Līcis "Kustības Par dzīvību" kapelāns)

Ievads

Pirms es iepazīstinu ar savu tēmu- neliels ievads.

I. Par Latviju- vietu, kur notiek konference

Latvijā pašlaik ir ap 2 milj. iedzīvotāju. Latvieši no tiem ~62%. Galvaspilsētā Rīgā koncentrējas ~1/3 valsts iedzīvotāju.

Lietuvā ir 3 milj. iedzīvotāju, bet Igaunijā- 1,3 milj.

II. Par Jānis Pāvilu II- šodienas svēto

Šodien 22. oktobrī Baznīca svin svētā Jāņa Pāvila II piemiņas dienu. Dieva apredzība ir ļāvusi mums noturēt Dzīvības konferenci tieši šī svētā piemiņas dienā. Priecājos par to, jo svētais Jānis Pāvils II bija un ir Dzīvības aizstāvis. Viņš uzrakstīja brīnišķu darbu „Dzīvības Evaņģēlijs”, kurā viņš runā par dzīvības kultūru. Gribu piebilst, ka 1993. gadā viņš viesojās Latvijā.

Savas valdīšanas pašā sākumā Jānis Pāvils II arī aicināja „nebaidīties” un „atvērt savas sirdis Kristum”. Sekosim šim viņa aicinājumam, īpaši tāpēc, ka par mūsu konferenci pie viņa kapa apsoliņa lūgties katoļu augstskolas Rīgā direktore, kura šajās atrodas Romā.

Tagad par tēmu. Manas uzrunas nosaukums ir: **Dzīvības kultūras ietekme uz Latvijas demogrāfiju.**

1)Virsraksts

Mana uzrunā būs pārsvarā par Latvijas demogrāfisko situāciju, tās dinamiku un to ietekmējošajiem faktoriem. Nemiet vērā, ka tas ko dzirdēsiet būs tikai pārskats.

Izlēmu nomainīt savas uzrunas nosaukumā vārdu, kas apzīmē šo ietekmējošo faktoru- no „nāves” uz „dzīvības” kultūru. Jo ļaunums ir nekas cits kā labā trūkums un pat ja viss nenotiek tik labi kā cerēts, tomēr arī tad labais pastāv, darbojas un nes augļus.

2)Dzīvības kultūra

Esmu pieredzējis, ko nozīmē dzīvības kultūra manā ģimenē, jo piedzimu 1984. g. kā sestais, jaunākais bērns ģimenē, manai mammai bija 43 gadi. Tas bija laiks, kad Latvijas PSR bija tā saucamais „baby boom”, tajā pašā laikā aborts bija izplatītākā dzimstības kontroles metode. Pateicos manai mammai, ka viņa laida pasaulē visus ieņemtos bērnus, pateicos arī brāļiem un māsām, kas par mani rūpējās.

3)Genesis 1:28 pavēle

Dzīvības kultūra sakņojas tajā, ka Dievs ir dzīvības avots un Dieva pavēlē, par kuru lasām Genesis 1:28. Tur teikts, ka Dievs pēc radīšanas svētīja vīrieti un sievieti sacīja tiem: „Augļojieties un vairojieties! Piepildiet zemi...” Dieva un dabiskā kārtība paredz, ka cilvēki vairojas, izplatās pa Zemi un apdzīvo dzīvei piemērotos apvidus. Tam, protams, ir dažādi šķēršļi.

5)Pasaule 1915-2015

Sekojošai kārtībai pasaules iedzīvotāju skaits pēdējo simts gadu laikā (~1915-2015) par spīti šķēršļiem ir pieaudzis dabiskā veidā no 1.8 līdz 7.3 mlrd, arī Eiropas iedzīvotāju skaits pēdējo simts gadu laikā (~1915-2015) ir pieaudzis no 330 līdz 743 milj. (pēdējā laikā gan vairāk imigrācijas iespaidā).

6)Latvija kopumā 1915-2015

Savukārt Latvija ir viens no izņēmuma gadījumiem. Tās iedzīvotāju skaits pēdējo simts gadu laikā (~1915-2015) ir samazinājies no 2,5 milj līdz 2 milj. Tātad ir bijuši ievērojami šķēršļi dzīvības kultūras uzplaukumam.

a) Latvija un Somija

Varam salīdzināt pēdējo 100 gadu rādītājus ar relatīvi netālo Somiju. 1914. gadā Latvijas un Somijas teritorija atradās Krievijas impērijas sastāvā. Tolaik Latvijas teritorijā dzīvojošo iedzīvotāju skaits bija sasniedzis 2,5 milj, savukārt Somijas teritorijā dzīvoja 3 milj. iedzīvotāju. Pašlaik (2016) Somijā dzīvo 5,5 milj. iedz., savukārt Latvijā- 2 milj. Kādēļ tā? To vismaz daļēji noskaidrosim tālāk.

b) Demogrāfija 1915-1991

Latvijas iedzīvotāju skaits, protams, nav lineāri krities par pusmiljonu šo 100 gadu laikā. Tas ir ievērojami svārstījies. Ievērojami tas samazinājās 1PK rezultātā. Starpkaru periodā tas pieauga lēnām un līdz 2PK sākumam pietuvojās 2 milj. 2PK atkal nesa lielus dzīvā spēka zaudējumus. Sociālisma periodā iedzīvotāju skaits Latvijā pieauga galvenokārt pateicoties imigrācijai, bet arī dabiskais pieaugums bija vairāk vai mazāk, bet pozitīvs. No citām PSRS republikām padomju laikā Latvijā ieceļoja gandrīz 1 milj. cilvēku. Līdz ar to iedzīvotāju skaits Latvijā maksimumu sasniedza 1990. gadā- gandrīz 2,7 miljonus.

c) Demogrāfija 1990-2015

Pēdējo 25 gadu laikā Latvijā vērojama parādība, kas saucās depopulācija. Šajā laikā Latvija ir zaudējusi gandrīz ¼ daļu (no ~2,7 milj- 1989.g. uz ~2 milj- 2016 g.) savu iedzīvotāju. Kopā ar Bulgāriju tā ir lielākā depopulācija pasaulē. ~0,45 milj (60%) no iedzīvotāju skaita zuduma veido negatīvais migrācijas saldo (bilance), ~0,25 milj (40%) veido negatīvais dabiskais pieaugums. Raksturošu šos divus faktoros.

d) Migrācija Latvijā kopumā

Jau teicu, ka 45 pēckara gados Latvijā iebrāuca gandrīz miljons imigrantu no citām republikām. Situācija krasi mainījās ar 1990. gadu. Kopš tā laika ikgadus migrācijas saldo ir negatīvs. Īpaši liela emigrācija bija pirmajos neatkarības gados un ekonomiskās krīzes gados. Interesanti, ka pēdējā gadā Latviju ir pametuši arī vairums saskaņā ar kvotu pieņemtie bēgļi.

e) Dzimstība Latvijā kopumā

Dzimstība Latvijā sāka kristies 20. gs. sākumā. Valsts A daļā tā saglabājās augsta. „Baby boom” bija pēc kara un 1980. gados. (dzimstība ap 1987. gadu pārsniedza 15 dzimušie uz 1000 iedz. un uz 1 sievieti bija 2,1 bērni- kas ir atražošanas līmenis). Tad dzimstība strauji sāka kristies un minimumu

sasniedza 1998. gadā, kad bija vidēji 8 dzimušie uz 1000 iedz. un uz 1 sievieti bija 1,1 bērni- kas ir 1/2 no atražošanas līmeņa). Kopš 1991. gada mirstība Latvijā ikgadus pārsniedz dzimstību. Neliels dzimstības pieaugums saistāms ar to, ka bērni tagad dzimst 80. gadu skaitliski lielajai paaudzei. Tagad dzimstība- 11 uz 1000 iedz vai 1,6 bērni uz 1 sievieti, kas joprojām zem paaudžu atražošanas līmeņa.

7) Latvieši

Latvijas pamatiedzīvotāji ir latvieši. Tā ir otra lielākā baltu tauta pēc lietuviešiem. Latviešu skaits pasaulē savu maksimumu sasniedza pirms 100 gadiem- 1.PK kara priekšvakarā- tas tuvojās ~1,8 milj. Pēdējo 100 gadu notikumu- 1. un 2.PK, deportāciju, represiju, kā arī asimilācija trimdā un dzimstības pazemināšanās dēļ latviešu kopējais skaits ir sarucis un tagad to vērtē 1,5-1,6 milj.

Tāda pati tendence atspoguļojas arī statistikas datos attiecībā uz latviešu skaitu Latvijas teritorijā. Tā piemēram 2. PK priekšvakarā latviešu skaits Latvijā tuvojās 1,5 milj. bija un iecirta robu un 1989. tas bija ~1,4 milj. Negatīvais dabiskais pieaugums pēdējos 25 gados un emigrācija ir samazinājusi to līdz 1,2 milj. Pēdējos gados pamatnācijas īpatsvars dzimušo vidū ir lielāks nekā sabiedrībā kopumā, jo latviešiem dzimstība ir

augstāka nekā minoritātēm un notiek arī asimilācijas process, kad jauktās laulībās bērnus reģistrē kā latviešus. Pirms gada bija unikāls gadījums, kad piedzimušo etnisko latviešu skaits pārsniedza mirušo skaitu.

Latviešu īpatsvars Latvijā 1935. gadā bija 75% 2015. gadā bija 62%

Latgales specifika

Līdz pat 1950. gadiem dzimstība tradicionāli bija augstāka katoliskajā Latgalē, atšķirībā no protestantiskās Kurzemes, Zemgales un Vidzemes. Līdz 2PK latviešu skaits pieauga pateicoties Latgalei, jo Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē pieaugums jau bija tuvs 0. Padomju periodā bija vērojama liela iekšējā migrācija- daudzi Latgales iedzīvotāji pārcēlās uz Kurzemes, Zemgales un Vidzemes pilsētām un ciemiem. Tādā veidā katoļticība izplatījās pa visu Latviju. Katoļu kopienas radās vietās, kur viņu skaits līdz karam bija niecīgs. Arī es, lai gan ar luteriskām saknēm- mani vecāki ir luterāņi- kļuvu par katoli šo katoļu kopienu iespaidā.

Latgales latvieši pārceļojot uz citiem novadiem vairoja tajos pamatnācijas īpatsvaru, kas industrializācijas un imigrācijas iespaidā bija apdraudēts. Otrkārt, kā jau teicu, izplatījās katoļticība. Pašai Latgalei tas maksāja ar daudziem

izzūdošiem ciemiem un pamatnācījas īpatsvara samazināšanos.

8) Abortu likums Latvijā

Var teikt, ka līdz 1933. gadam aborts Latvijā bija nelegāls. Tad uz 2 gadiem likums tika liberalizēts- pieļāva abortu sociālu apstākļu dēļ („lai novērstu bērna piedzimšanu, kas radītu smagu postu grūtniecei un viņas ģimenei”). Likums, kurš pieļāva abortus sociālo iemeslu dēļ bija reta parādība tā laika Eiropas likumdošanā un bija viens no liberālākajiem Eiropā. Situācija mainījās Kārļa Ulmaņa valdīšanas laikā (1934-1940). To veikšana tika ar likumu stingri ierobežota. 1935. gadā atcēla sociālo indikāciju. Kopš 1937. gada abortu varēja veikt tikai ar īpašu Eigēnikas komisijas atļauju. Pēckara gados līdz 1955. gadam Latvijā bija spēkā 1936. gadā Staļina pieņemtais abortu aizlieguma likums. 1955. gadā abortu aizliegums PSRS (tajā skaitā Latvijā) tika atcelts. Legalizēja abortu līdz 12 grūtniecības nedēļai pēc sievietes vēlēšanās, bet ja grūtniecība apdraudēja sievietes dzīvību vai veselību- jebkurā grūtniecības laikā.

Padomju likums bija spēkā līdz 2002. gadam, kad pieņēma „Seksuālās un reproduktīvās veselības likumu”, kura 25. pants pieļauj abortu pēc sievietes vēlēšanās līdz 12. grūtniecības nedēļai. Abortu nedrīkst izdarīt ne agrāk par 72h pēc norīkojuma izsniegšanas. Ārstam atkārtoti jāinformē sieviete par iespējamiem sarežģījumiem. 26. pants paredz abortu

līdz 24. grūtniecības nedēļai „medicīnisku indikāciju dēļ”.

Līdz ar to aborti ir legāli Latvijā nu jau 60 gadus (1955). Tas ir mazāk nekā bijušajā PSRS, kur abortus legalizēja Ļeņins 1920. gadā un ilgāk nekā Rietumos, kur abortu legalizācijas vilnis vēlās pāri 70.-80. gados.

9) Abortu statistika

Padomju laikā aborts Latvijā bija plaši izplatīta dzimstības regulēšanas metode. Lai arī dzima relatīvi daudz bērnu, tikpat daudz, ja ne vairāk bija abortu. Statistikas dati par mākslīgajiem abortiem ir no 1991. gada. Abortu skaits ir krities no ~39 tūkst. 1991. g. līdz ~5 tūkst 2015. gadā. Līdz 1999. gadam abortu skaits pārsniedza dzemdību skaitu. 2015. gadā uz 100 dzimušajiem bija 22 aborti. No 1991. gada līdz 2015. gadam Latvijā veikti 409 tūkst. mākslīgo abortu.

Secinājums

Izejot no šīs statistikas nāk prātā godināmā bīskapa Boļeslava Sloskāna vārdi: „Latviešu tauta varēs pastāvēt vienīgi kā ticīga tauta ar augstu morāli, kāda ir bijusi mūsu tautai cauri gadu simtiem. Ne ienaidnieki iznīcina tautu, bet tauta pati sevi iznīcina, kad morāle pagrimst.”

Jebkura krīze- tā ir iespēja atsperties. Lai Latvijas un latviešu demogrāfiskā krīze kļūst par iespēju atgriezties pie Dzīvības avota un pie dzīvības kultūras.